

BIBLIOTECA DE LA MEMÒRIA

LES DEVOCIONS I ELS RITUS A LA VIDA QUOTIDIANA

Biblioteca Central d'Igualada 2015

Lloc i data:

Biblioteca Central d'Igualada. 29 d'abril de 2015, a les 11 del matí.

Moderadora i transcripció:

Magda Bartrolí Ulldemolins

Participants:

- Teresa Closa, 67 anys
- M^aTeresa Riba, 78
- Gaspar Burria Coloma, 84 anys
- Cecili Díaz, 76 anys
- Antònia Palomo, 75 anys
- Maria Térmens, 81 anys
- Dolors Roca Siriol, 78 anys
- Elisa Carpi Enrich, 79 anys
- Eusebia Fanega Bernáldez, 76 anys
- Maria Manubens Montanyà, 80 anys

Assistents com a públic:

10 persones

Aquesta tertúlia es va enregistrar en àudio i els cd es poden emportar en préstec. La seva transcripció es pot trobar també a l'apartat Biblioteca de la Memòria de www.bibliotecaigualada.cat.

Biblioteca Central d'Igualada (a partir d'ara BCI)

Montse Lobato, directora

Bon dia a tothom. Benvinguts a aquesta nova tertúlia, ja sabeu que fa molts anys que les fem. La B de la M és una secció de la Col·lecció Local en la qual conservem testimonis orals, correspondència, diaris, de persones d'Igualada i la comarca de l'Anoia perquè és una manera de conservar la nostra història, la més desconeguda, la que vivia la gent normal, la gent del carrer. Us volem animar que si a casa creuen que tenen info imp. De la nostra vida quotidiana de fa anys doncs que els portin a la B. Tot el que parlarem...avui ens acompanya la Montserrat Montrabeta en nom de la regidoria d'Acció Social, perquè això s'emmarca dins els actes de la Primavera Gran.

Ens agrada molt emmarcar aquesta tertúlia en aquests actes. Ja començaria la tertúlia, que la modera la nostra companya Magda Bartrolí, periodista de formació, i serà qui anirà donant la paraula. Aquest any la temàtica va dedicada al ritus a la religió a la vida quotidiana. Per això hem volgut posar unes quantes estampetes, recordatoris de baptisme i comunió que conservem a la Col·lecció Local de la Biblioteca per ambientar una mica la tertúlia i per si volen recordar com era això abans. Perquè vam escollir aquest tema? Perquè l'any passat una de les tertúlies que vam fer es deia «Amics i més que amics» i parlàvem de les relacions amoroses i d'amistat que hi havia abans i vèiem que el tema religiós anava sortint (els cursets prematrimonials, etc) i vam pensar que valia la pena dedicar una tertúlia només a aquest tema.

BCI

Magda Bartrolí És un tema que donarà per molt. Volíem reflexionar sobre com impregnava el dia a dia la religió tota la vida quotidiana, des del moment de llevar-se quan us havíem de senyar a l'oració d'abans d'anar a dormir. Tots aquests rituals que tindreu molt interioritzats les persones grans que avui en dia pràcticament s'han perdut. També parlarem del calendari litúrgic que s'ha seguit aquí a Igualada, des de la Setmana Santa, el Sant Crist, que eren els plats forts de la religió cristiana, i també del dia a dia com era. Primer ens presentarem en roda, dient noms i cognoms i edat. [*Diuen els noms i cognoms*] Ens agradaria començar fent un viatge en el temps per veure quins són els primers records que us venen en aquest sentit, quan éreu petits. Comencem per la Teresa...

Teresa Closa Sempre abans d'anar a dormir l'àngel de la guarda. Resàvem cada dia i ara tinc un nét que resa cada dia, el Parenostre, amb tres anys. Va a un col·legi de monges, ell viu a Barcelona, que també resen, si arriben més d'hora del conte hi ha una *madre* i els hi ensenya. Fèiem tres oracions: l'àngel de la guarda, el Jesús Josep i Maria i al Déu m'encomano.

BCI Les pot dir en veu alta?

Teresa «Àngel de la guarda, dolça companyia no em desempareu ni de nit ni de dia; no em deixeu sol que sinó em perdria Jesús, Josep i Maria us dono el cor i l'ànima mia».

«A Déu m'encomano santa maria i la gràcia de Déu»

«Al llit m'hi fico jo no sé si en sortiré, set àngels m'hi trobo tres als peus, 4 al cap i nostre senyor i la verge maria al meu costat. Jo em dic Teresa, dorm i i reposa no tinguis por de cap mala cosa; si cap mala cosa hi ha nostre senyor i la Verge Maria et guardarà».

BCI Les coneixíeu, la resta?

Elisa L'àngel de la guarda sí, les altres no...

Teresa Jo em dic Teresa i quan les ensenyava als meus fills i deien «Jo em dic Teresa “ i jo dic ”No... heu de dir el vostre nom!»

BCI I vostè, Maria Teresa?

M^aTeresa Aquestes oracions eren molt comunes. Quan sorties al carrer hi havia moltes capelletes i una tia m'havia ensenyat a dir, segons la imatge, que havies de fer saludar: «Mira, mira, el sagrat cor de Jesús, au tira un petonet». Aquestes coses queden, de menut. Les oracions aquestes clavades!

BCI Ja forma part de la memòria col·lectiva

Dolors Jo no la sabia, aquesta última...

Antònia Jo en deia una: «Jesusito de mi vida, eres niño como yo, por eso te quiero tanto y te doy mi corazón. Tuyo es mío no». Ho deuria aprendre en castellà.

M^aTeresa Sí, nosaltres també perquè a l'escola del poble els mestres eren de León. De català res!

BCI I aquestes oracions qui us les ensenyaven, a casa? Eren els pares o eren més els avis?

Gaspar Jo me'n recordo més quan vaig anar a col·legi. Em vaig trobar que en plena guerra, que jo la vaig passar al Centre Modern o al cine Astòria, que allà era un puestu que d'ensenyar la religió res, ara després quan va acabar la religió res. Després vaig ser escolanet a Santa Maria i llavors ajudava els capellans a fer la missa i totes aquestes coses. Però molts anys de fe i tot això no, perquè a 12 anys ja em vaig posar a treballar. A Novetats Macip per guanyar una pesseta diària. A casa emva ho necessitàvem. Tenia unes bones mestres, allà als *Padres*, i vaig començar a conèixer el Parenostre, l'Ave Maria, i ho vam conèixer en català. I això que no es podia fer, perquè era a l'època del Franco i tot s'havia de dir en castellà. Depenia dels professors que tinguéssim. De religió poc poc, però de gran sí. Jo tenia que treballar, i no treballaves 8 hores no, més! Arribaves a casa tenies d'ajudar la mare, anar a la Font de la Carota a buscar l'aigua perquè poguéssim rentar al safareig del pis, dels quatre germans una estava de minyona en una casa, l'altra també, un germà petit que va néixer el 37 i era un privilegi, va anar a l'escola de Santa Maria. Mossèn Amadeu va fer una escola allà per tindre escolanets per si hi havia un bateig o un funeral.

BCI Molts nens havíeu fet d'escolanet, oi? El Cecili també?

Cecili Oi tant, sis o vuit anys. Podem donar molta importància al que va ser la nostra vida espiritual en aquell temps, però jo més aviat m'agradaria tocar el tema de l'etapa actual.

BCI Això si de cas deixeu-m'ho una mica pel final, perquè ens agrada veure com era abans.

Cecili. És que jo no sé com funciona ara...

BCI És tot diferent. Però per exemple, a casa seva que recordi aquests rituals que es feien, com altres com beneir el pa a taula o fer la creu al pa. Se'n recorda?

Cecili A nivell familiar, jo tinc que fer memòria de que els meus pares tenien altres preocupacions i potser el tema religiós no el vivíem intensament, però amb l'avantatge d'anar als Escolapis i ser escolà doncs això ja ho tenia sobrat. Però torno a insistir: potser abans se'n parlava més de religió, que no pas ara. I és ara quan hem de solucionar la situació actual.

BCI Seguim amb l'Antònia.

Antònia Jo vaig anar al Garcia Fossas. Primer sis mesos a on és ara l'Ateneu, llavors era dels Padres, la canalla que érem més pobres. Jo era orfe de pare, perquè va morir d'accident de treball a sis mesos que érem aquí, d'Extremadura, d'Alcàntara. Però va haver un problema amb una mestra: tenia pipí i se'm va escapa i no em va deixar anar al pati i em va clavar una senyora bufetada. I la meva mare hi va anar i li va dir de tot i ens va portar al Garcia Fossas perquè érem cinc germans. Dos ja eren més grans. Llavors anàvem a dalt als frares, perquè ara donen menjar i en aquella època també i la mare a l'estar viuda amb cinc fills doncs li donaven menjar i roba. Anàvem els diumenges a doctrina, amb l'Eusebia. I els dijous.

BCI Què era això de la doctrina?

Antònia No era la catequesi, no. Des dels sis anys. Jo la fe la vaig descobrir allà. Tot el procés que he anat fent des de la fe per mi va ser dalt els Frares. A casa, pobreta mare, va tenir prou treball! Vivíem en una habitació 16 persones! La situació de la immigració ara es repeteix.

Eusebia Jo crec que les nostres mares tenien molta fe però en San Pedro de Alcàntara i en la Virgen de los Hitos. O sigui que elles eren religioses, però per anar en missa aquí a Igualada en català doncs no s'hi trobaven, no hi anaven tant com ens hi feien anar a nosaltres. Era una obligació. Elles potser estaven més amb els seus d'Extremadura.

Antònia I a les escoles ens hi feien anar! Si no hi anaves a missa et posaven falta. Era obligació!

Dolors I una pesseta per després anaves al cine allà al Catòlic.

Antònia Anàvem a doctrina allà dalt als frares i allà on és ara el Sindicat allà hi havia el cine de Doctrina, el Centre Catequístic. I baixàvem corrents, que érem unes cries, i anàvem al cine i després ballàvem sardanes. I teníem set anys i havíem sigut molt balladores de sardanes.

Dolors I havíem sigut felices, eh?

Eusebia A més travessàvem la via del tren, que passava pel mig del Passeig! I passàvem, encara que veiéssim el tren que pujava o baixava! Davant de l'hospital vell no hi havia cap barra. Nosaltres vivíem al carrer Oviedo, pujàvem i travessàvem per allà.

BCI Els diumenges era un gran dia, per vosaltres, quan éreu petites, si anàveu a missa, catequesi, a ballar sardanes...

Maria T. La meva mare sí que anava a missa, però el meu pare no. Era republicà i no. I a mi la mestra em mirava de tap d'esquila perquè el meu pare no anava a missa. Jo sí, encabat, que hi anava. Deien que érem les filles de Maria, ens penjaven una cinta blau cel amb una medalla. Era el mes de maig. Me'n recordo d'una cinta mona i érem les filles de Maria. Jo sí, jo anava seguint. Però sé perquè el meu pare no anava a missa, mmm....em tenien una mica de mania.

BCI Quan vas venir cap a Igualada?

Maria T. Quan em vaig casar amb 19 anys primer 8 anys a Jorba i després cap aquí.

BCI Que fèieu durant tot el mes de Maria?

Maria T. Ens deien que portéssim flors, i nosaltres amb el ramet cap allà, cap a l'escola.

M^aTeresa És que a l'església ja hi havia un altar dedicat a això.

Elisa I a les escoles.

Eusebia A la tarda a casa, amb una tauleta, fèiem el mes de Maria. La Mare de Déu, dos pomets de flors i cada dia a resar.

Dolors I et donaven una estampeta i feies la col·lecció de tot el mes, amb les estampetes de cada dia.

Elisa I a més a més fèiem als Caputxins fèiem el mes del Sagrat Cor, i cada divendres que hi anaves clavant a la cartolina. Els divendres eren sagrats!

Dolors Passaven una bandeja i havies de donar 10 cèntims i et donaven l'estampeta. Jo en tenia i encara potser en tinc. El mes de Maria i el mes del Sagrat Cor. I anàvem als jardins «Ai per favor que em donaries un pomet de flors?», en aquella casa d'allà capdavant de la Soledat. Jo estava contenta, amb aquell ram!

Elisa El maig era el mes de Santa Maria i el juny el mes del Sagrat Cor.

BCI Tots aquests ritus va arribar un punt que es va anar deixant de fer. Ho recordeu?

Elisa La canalla, els nostres nanos ja no ho han fet. Però abans és que era obligació, a l'escola. Fer el mes de Maria, fer l'hora, la visita al Santíssim.

Dolors Anàvem a processó però no voluntaris, eh? Que t'hi feien anar.

Elisa Les escoles el mes de Maria era obligació i si els Escolapis portaven 30 nenes la Divina Pastora n'havia de portar 32! Escolta'm eh?

Eusebia Jo d'això no me'n recordo. Vaig anar un any al Garcia Fossas i després em van posar a la Divina Pastora. No m'havien fet anar mai per obligació perquè fóssim més que les altres, però que hi havia un *pica* sí, però de canalla eh? El que passa és que va a persones, això. Però ja ho esperàvem, d'anar-hi. No és que fos una obligació.

Elisa Però tu a la Divina Pastora no podies dir-ho, que no volies anar al mes de Maria! I les pregàries que dèiem abans, les famílies si venien d'arrel molt religiosa sí que t'ensenyaven, però sinó l'àngel de la guarda i el senyal de la creu. Això encara ara, si no ho ensenya l'àvia no ho sap cap nen ni nena.

Eusebia És la llavor que han deixat els nens.

BCI Anirem parlant de tot. Del bateig és difícil que tinguem records però i la comunió? Com la vas viure?

Maria M. Jo no era massa religiosa. Jo tenia dues àvies molt diferents: la mare de la mare era molt fanàtica, i l'altra iaia que vivíem amb ella, aquesta no, era una mica atea. I ens va influir una mica perquè recordo els mocadors al cap, els primers divendres que anàvem a escola, portàvem el *sèfiru*.

Elisa El primer divendres de mes a la missa s'hi anava amb mantellina.

Antònia Per anar a missa ja ens la teníem de posar, jo vaig fer la comunió així [*ensenya la foto de l'esquerra*].

Maria M. Vaig fer la comunió amb nou anys, una mica gran, i amb un vestidet llarg. Perquè aquell mateix vestit m'havia de servir per la meva germana, que ens portem 20 mesos que la va fer l'any sobre. Ens hauria agradat fer-les juntes, però no... I no érem pobres no! El pare i la mare treballaven. La mare era teixidora de telers automàtics que en aquella època cobraven, a la fàbrica Arau de Sallent i el pare era fuster, encarregat de la fusteria d'una fàbrica i teníem terra i horts. Jo la meva infantesa la recordo molt bonica.

BCI I la comunió va ser un gran dia?

Gaspar Sí. I allà als frares, el que no tenia vestit, el pare Romuald se'n cuidava: els fabricants d'Igualada portaven la roba i els blanquers ens pagaven les sabates. Jo vaig haver de fer la comunió amb el vestit de mariner que era el vestit que portava el fill del Truco, com que la meva mare hi anava a fer feina... I la meva germana, que érem bessons, li van deixar un vestit groc. Vam ser els únics que anàvem una mica diferent. El dia de la comunió, com que anàvem a l'Auxili Social, aquell dia també vam anar a dinar com cada dia allà. A casa no hi havia menjar. La mare treballava a cal Salinas i entre els 4 fills i tot això... Fins que em vaig posar a treballar d'aprenent d'una botiga de roba i vaig passar per Cal Font a teixir, primer al bullidor, on tenyien els fils. Aquí hi havia els telers de jacquard, precisament. Per la comunió ens van pagar les sabates, el vestit no. [*ensenya foto*] Aquí hi ha el pare Romuald Díaz. Aquí va ser la primera comunió que van fer, després de la guerra, 1939. Després aquí també hi ha una cosa curiosa, aquests és la meva senyora que anava a les Escolàpies. Totes les nenes, tan si eren riques com pobres com ella, havien de fer-ho així [negre].

BCI Ara en parlem amb les senyores. I vostè, Teresa, la va fer de negre la comunió?

Teresa Jo vivia a Copons i va venir un mossèn jove i volia que no es fessin riqueses i ens va dir «Demà veniu aquí a doctrines, netes». I no va dir res a ningú, ni als pares. I ens va agafar a la tarda i ens va donar la comunió a totes. I diumenge a anar a fer la comunió amb els vestits llargs i tota la comèdia. I

quan vam arribar a casa els pares van dir «Oh, com és això?». I ell va donar l'explicació de que ell no volia que hi haguessin tantes coses.

M^aTeresa Et donaven una òstia sense consagrar.

BCI Això era avançat, oi?

Dolors Aquest vestit no era de les Escolàpies!

Gaspar Sí, aquestes eren les pobres, que les deixaven sempre a part.

Eusebia Perdó, perdó, això de pobres i rics, a la Divina Pastora les més riques d'Igualada i una servidora que anava gratis a la Divina Pastora, totes amb uniforme. I la foto que tenim estem els més rics d'Igualada i una servidora totes iguals.

Gaspar Abans la comunió la feien amb l'uniforme, però després la gent ja més rica es posaven el vestit de primera comunió, fos mariner.

Eusebia. Fins l'any 47 no. T'ho haig de negar, això. Al 47 ningú feia la comunió de blanc. Això t'ho puc assegurar.

Teresa Els meus pares es van enfadar! Nosaltres contentes perquè va ser maca, molt senzilla, ens va confessar a tots. I el diumenge a sobre a Copons hi havia el costum de fer altars als carrers. Jo anava curta, totes llargues i ben mudades, jo a casa meva.... Deuria ser el 56 o 57. Jo anava curta i les demés molt mudades, i aquella faldilla encara la vaig aprofitar!

Antònia El dia de la comunió et portàvem a visitar la gent i donaves un recordatori, m'imagino que me'l deuriem fer a dalt dels frares. I anàvem a visitar les famílies i les amistats i et donaven un dineret.

Elisa I una capseta de bombons el qui era més ric, o una capseta de caramels o algun cèntim. Jo vaig fer la comunió a la Pobla perquè a Igualada no la deixaven fer llarga, l'any 44, mossèn Amadeu havia prohibit a les nenes que la féssim llarga. I la mare volia que la féssim llarga, amb les germanes.

Dolors Doncs la mare va tenir un disgust perquè la vaig fer blau-marí.

BCI Tots heu fet la comunió. I la confirmació?

Mª Teresa La comunió portava un problema perquè s'havia d'anar a confessar, i s'havia de saber tot! Els preceptes de l'església, els manaments... Una memorització de coses!

BCI I us costava molt?

Elisa O, hi anàvem un dia a la setmana, a catequesi.

Maria M. Us volia demanar si tothom se'n recorda, de la confirmació, perquè a Sallent ens confirmaven de petits. Una germana meva nascuda el juny del 36 va ser l'última nena i un altre nen que els van confirmar portant-los d'amagat i van ser les últimes confirmacions que es van fer a Sallent perquè les padrines eren molt devotes.

BCI Però la confirmació no es feia després de la comunió?

Maria M Jo la comunió la vaig fer el 44, i la confirmació no la recordo pas, parlo de Sallent eh?

Cecili Venia el bisbe a Igualada i ens confirmava als nens i nenes.

Elisa Després de la comunió, eh?

Eusebia A Extremadura almenys ens confirmàvem que teníem 2 o 3 anys, el dia que hi anava el bisbe. I aquí a Igualada hi havia l'Escola Nocturna d'Acció Catòlica per obreres, al carrer Nou, que anàvem a cosir les nenes, i un dia va venir el bisbe Masnou i va dir totes les que no estiguin confirmades i nosaltres vam dir no ho sabem, perquè vam venir aquí amb 5 anys, i ens van confirmar en una capelleta que hi havia a l'escola. Teníem ja 14 o 15 anys.

BCI I abans que la Mª Teresa parlava d'anar-se a confessar. Avui pràcticament ja no es fa.

Maria No crec gaire el pare i la mare i m'esbarallo amb la meva germana.

Dolors I he tingut mals pensaments.

Maria T És que sempre dèiem el mateix: faig enfadar el pare i la mare, dic mentides.

Mª Teresa I dèiem és que tinc que tornar, que he fet una malifeta. Teníem la preocupació del vestit...

Antònia Llavors teníem direcció espiritual, de més grans. Als 14-15 anys teníem el director espiritual.

Dolors Abans de quatre cinc dies ho feien molt intensiu, això de la comunió, i ens deien tant «Sobretot quan es renteu la cara no us empasseu l'aigua!» I jo vaig dir «Ni la saliva?» Em va quedar tant al cap, això, per burra! I quan us renteu la cara vigileu, que no us entri aigua!.

BCI Que era, el director espiritual?

Antònia Nosaltres de petites vam continuar allà als frares, fins als 16 anys. Llavors ja vam entrar a la JOC (Joventut d'Acció Catòlica), i teníem la direcció espiritual. Teníem treballs inclús a trobar pecats. Ara en diem actituds però allavors tot era pecat. Venia a ser com un psicòleg, que era un mossèn. Tu explicaves fets i ell t'orientava.

Maria T Me'n recordo que dèiem per dir algo, a confessar-nos, sempre dèiem el mateix tan si era com si no era. La qüestió era sortir del pas!

Eusebia Com a anècdota als 32 anys una servidora se'n va anar a confessar i el mossèn que era més jove que jo o més adelantat em va dir «No cal que et confessis mai més, d'aquestes coses!» Era bleda...

BCI I avui encara manteniu el costum de confessar-vos?

M^aTeresa Avui ja no hi va ningú! En comunitat.

Maria T Que en fa, d'anys, que no...

Gaspar El pare espiritual era mossèn Borràs i anàvem a campaments i ens venia ell. Quan es va morir va entrar el pare Font. Ara ja no fa de capellà, per l'edat que té, vesteix de capellà però no en fa, té noranta i pico d'anys.

M^aTeresa És que quan els capellans van deixar de ser capellà les confessions *plas*, perquè la gent deia «Goita aquell que era capellà i m'hi vaig confessar!». I això va ser la davallada de les confessions, pels comentaris que deien.

BCI En el cas dels rituals funeraris antigament aquí a Igualada també es feien els funerals per categoria, fins als anys 60, segons els llibres d'història. Recordeu aquestes diferències?

Eusebia Però jo ho veia normal, això...

Elisa Abans una mateixa persona primer portaven l'extremunció pel carrer tocant la campaneta pel carrer fins a la casa. «Goita que extremuncien el Josep de no sé quantus», i llavors sabies que estava a punt de morir.

Eusebia Però l'enterro si un portava un cavall i l'altre quatre és que ja ho vèiem normal.

Elisa Home, tant normal no! Quan veies que la teva mama la portaven un cavall i un capellà sol i un carro sol tu pensaves ves, perquè? I el fulano de tal amb tres cavalls i tres cures!

Dolors Veus aquest dichu? «Ai que en portaràs pocs, de capellans a l'enterro!»

BCI Una altra de les coses diferents és que les dones no acompanyaven el seguici fins al cementiri, o s'asseien en bancs diferents a l'església. Aquí a Igualada ho va viure?

Antònia Sí, va durar molts anys, això!

Eusebia El meu pare es va morir al 65 i les dones a un cantó i els homes a un altre.

Gaspar I a la processó del Sant Crist només hi anaven homes. I ara no. De mica en mica els igualadins aquest any a l'ofici del Sant Crist abans inclús a fora de l'església encara hi havia gent que escoltava l'ofici però aquest any no, perquè al final dels bancs de Santa Maria no hi havia ningú. Jo hi he anat tota la vida però aquest any no.

Elisa Jo diria que això és al revés. Va estar uns quants anys que al Sant Crist d'Igualada a l'ofici hi anava poca gent, però d'uns anys cap aquí gràcies a Déu que s'ha animat molt.

Eusebia A aquestes processons del Sant Crist nosaltres com que érem canalleta comptàvem els homes i n'havíem arribat a comptar 700 o 800 a cada fila i això vol dir que eren casi 2000!

BCI I les dones on anàveu?

Antònia No hi anàvem però seguïem els carres per veure els nois.

Elisa Divendres Sant hi havia molta més gent que al Sant Crist. Era molt maca; hi havia uns armats molt macos! Anàvem lo més mudat que tenies, els divendres, per anar a veure els Monuments. Jo recordo al meu carrer una família que el pare i la mare i dos nenes anaven tots tan mudats! A Sant Agustí, les Escolàpies, la Divina Pastora, els Caputxins...

Antònia I matàvem els jueus.

BCI Als monuments què hi fèieu?

Dolors Eren molt macos, estaven molt ben adornats!

Maria M. Això de matar els jueus jo a Sallent no ho havia sentit mai. I aquí em vaig quedar com esgarrifada.

Dolors Doncs jo havia anat amb una massa i picàvem a terra.

Antònia Jo ho tinc present, que feia «grac, grac, grrrrrac...»

Mª Teresa Això formava part de la cerimònia que s'estava llegint, que hi havia un moment que es deia «Jesús es mort».

Antònia A veure nosaltres, l'Eusebia sobretot, anàvem molt dalt els frares, que van fer un gran treball amb la joventut, molt bo! Fins als 16 anys, que després ja vam entrar a les JOC. Primer vam ser creuades que anàvem a la processó amb una túnica i una creu aquí vermella.

Mª Teresa Com una distinció de que éreu creuades.

Eusebia Però això només a les processons.

BCI Parlem ara del Corpus Christi.

Maria T. Primer anàvem a buscar ginesta i això d'anar al camp era fantàstic, amb els cistellets. Ho guardàvem al celler perquè es mantingués tendre. I després fèiem altars per tots els carrers i als balcons tothom penjava els cobrellits més macos i a terra tot en flors. Tot el poble guarnit!

Elisa Fèiem un dibuix de paper, a l'alfombra. I hi havia concurs eh? Es feien per carrers. El Nou, el de Sant Sebastià... Però a les cases particulars a vegades també en fèiem una, allà a la Soledat.

Eusebia Això a Extremadura no ho havíem vist mai, les nostres mares! Recordo que a l'any 47 o aixís que vam venir els primers castellans que ens dèieu i el 47 van dir al carrer de les Delícies, que era el d'Oviedo, amb tots els castellans, totes les mares van dir perquè no en fem una també, nosaltres? I vam fer una alfombra al tros del carrer de la Virtut, entre Sant Vicenç i les Delícies. I a la Soledat van estar molt contents!

Dolors I ves si estava arrelat això de fer alfombres que jo treballava a Fabril·malla, no sé si tenia 12 o 13 anys, i l'amo em va deixar plegar perquè en féssim una davant la fàbrica!

Eusebia És que quan veig les festes de Reis i les de Nadal quan veig aquetes mores que s'ho miren, amb el mocador, recordo que les nostres mares als anys 44 i 45 també s'ho miraven, les costums d'aquí.

BCI I això de les catifes perquè es va anar perdent? Quan es va deixar de fer?

Dolors A la Sagrada Família encara en fan alguna.

Mª Teresa La litúrgia va canviar; això ja venia del Bisbat.

Antònia Abans també s'havia dit la missa d'esquena al públic. I a través de la renovació del concili Vaticà II hi van haver moltes renovacions.

Mª Teresa Els signes exteriors va semblar que s'havien d'anar eliminant, l'Església va fer uns pensaments.

BCI Ara, per tornar una mica al principi de la tertúlia, això del rosari de l'aurora, quan us van ensenyar a resar-lo?

Mª Teresa Jo al casar-me vaig entrar a casa del Jaume i l'àvia tenia el costum diari de dir el rosari. Primer molt matiner a missa, a Santa Maria, a les 7, i després a la tarda el rosari. Si no ho seguíem ella ho deia sola, fins que es va morir. Jo anava al cosidor de la Pobla i també allà, perquè no enraonéssim tant, es deia el rosari. Cada dia tocava a una.

Antònia Hi havia l'Escola Nocturna per a les noies treballadores i allà ens feien resar el rosari cada dia, mentre cosíem. Penso que es va fer un bon treball: vam aprendre a brodar, a cosir...

BCI I els homes el rosari també el dèieu?

Gaspar Jo francament no.

Mª Teresa És que el Rosari llavorens s'hi afegia un Parenostre, que s'anaven allargant...

Cecili La visita sabatina era el dissabte a l'església de la Mare de Déu de la Soledat.

Eusebia Les noies anàvem a fer la visita al Santíssim cada dia. No es podia entrar amb màniga curta ni sense mitges. Llavorens no hi havia bolsos i ho portàvem amb un paper embolicat i abans d'entrar ens posàvem els manguitus i la mantellina. Teníem 16, 17 i 18 anys.

Elisa I quan es moria algú les senyores portaven un mantón negre al cap, i estar uns quants dies amb allò al cap. Es va morir la meva mare que jo tenia 12 anys i portava aquell mocador negre a l'esquena.

Eusebia a l'any 59 la mare va anar dos anys amb vel negre, que se li va morir un fill.

BCI Quan temps durava el dol?

Eusebia Dos anys ben bons.

Antònia El vestit meu de la comunió era gris, perquè anava de dol. És gros això, eh?

M^aTeresa És que la gent també era molt crítica. T'obligaven! No és que tinguessis ganes d'anar negre, perquè deien ai què diran?

Elisa El que diran era la paraula que més et dominava a tu. Què diran si et veuen? Ai que et prendran per això per allò! Això era terrible, eh?

Eusebia Dels 10 als 29 vaig anar negre. Es va morir el meu pare, el meu germà, el meu cunyat, el meu sogre. Als vint anys era soltera però als 29 ja tenia 3 fills i la gran, que tenia 7 anys, un dia em va dir "mama, les altres mames van amb altres vestits, i tu sempre vas negre".

Mª Teresa D'això en van fer una pel·lícula, dels dols.

Eusebia «La niña de negro».

Antònia Però penseu per altra banda que psicològicament no era gens bo. Al anar tan negre «Ai, de qui portes dol?» I això no era gens bo, era un martiri!

Eusebia No en tenies ganes, tampoc...

Elisa Què carai, no en tenies ganes, amb 12 anys... El que no podies!

Gaspar I una altra cosa: els catalans no som tan religiosos com els castellans i ens ho estan demostrant cada any a Fàtima. Perquè nosaltres hem deixat de fer la processó els dijous i divendres, aquella gent ho porten a dins.

Eusebia No, però quan va morir el meu germà festejàvem amb el Narcís i em va explicar un acudir i quan feia 3 o 4 mesos que s'havia mort el meu germà, i jo em vaig posar a riure i la mare em va donar una bufetada! Érem a casa el papa, la mama, el Narcís i jo. Ja no era pel què diran...

Mª Teresa La religió ens l'imposàvem per tot arreu i ens tenien atemorits, una mica.

Gaspar No una mica, no, de bon tros!

Antònia Per altra banda penso que ens van transmetre molts valors. Jo sempre estic molt agraïda, és un procés que has anat fent des de la fe. Uns valors que no els hem deixat.

Eusebia I ara falten molts valors.

Antònia Bueno, però els anem descobrint d'altres maneres.

BCI Ens ha faltat parlar d'un tema interessant. Tot aquest temps de Quaresma, quan éreu petits, com ho vivíeu? Per exemple el dejuni.

Dolors Cada divendres s'havia de fer dejuni. El bacallà, que era boníssim. Si volies menjar carn havies de pagar l'església i et donaven un paperet. Jo no vaig pagar mai; vaig fer dejuni els divendres. Per poder menjar carn els divendres havíem d'anar a buscar la butlla. Els rics pagaven, i menjaven de tot.

Mª Teresa Eren uns diners que l'església enviava a unes obres benèfiques.

Antònia. Però és veritat que és el temps que les sangs canvien i és bo que un cop a la setmana es mengi peix. És bo per la salut.

Cecili Hi ha el dejuni i hi ha l'abstinència; no confonguem. El dejuni el fem cada dia per aprimar-nos.
[rialles]

BCI El Cecili també ens volia parlar de les coses bones, com els Pastorets. Quins ritus t'agradaven més, d'aquests ritus *positius*?

Cecili La vida també tenia la seva gràcia. Jo he parlat dels Pastorets, aquí tenim el Jaume, que era un artista! Al Centre Catòlic, es feien els Pastorets. I els Reis.

Elisa Tot això encara ho fan ara! Els Pastorets penquen molt tots, eh? I sense cobrar, res?

BCI Ara que dieu això dels Pastorets, escolteu, l'any vinent podríem fer la tertúlia a l'entorn del teatre, que aquí a Igualada hi ha molta tradició.

Dolors Jo havia fet de Juana de Arco.

Mª Teresa Per Pasqua encara es conserven les caramelles, tenen molta tradició.

BCI Doncs si per cas donarem la tertúlia per acabada. Moltes gràcies a tothom!